

ՇՏԵՄԵՐԵՆ

ՊԻՏԵՆԻ ԳԻՏԵԼՆԵՆՑ

ՓԵՏՐՈՎԵՐ . 1 :

1839.

ԹԻԻ . 2 :

Այստեղից են հարգւելոյս որսորդութիւնը :

ՍՐԳԻՐԻՏԻ ոստրէն որ սատափ կըսվի, հասարակ ոստրէինման ծովին տակը ժայռերուն կամ քարերուն վրայ կը գտնուի : Եւ ժայռերը Սէյլան կղզիին արեւմտեան կողմի ծովուն մէջը կը պատահին՝ ծովեզերքէն տամըհինգ մղոնի չափ բացը, ուրտեղի միջակ խորունկութիւնը տամներ կու գրկաչափի կը հասնի, և ուր որ շատ դարերէ ՚ի վեր մարգըրիտի որսորդութիւն բնորոշերուն ամէնէն երեւելիները գտնին : Եւ ժայռերը Սէյլան կղզիին թագաւորին՝ կամ թագաւորներուն ստացուածքը սեպվեցան միշտ : Հոլանտացիք իրենց իշխանութեան ժամանակը միայն իրենք կը ծախէին անոնք : Եւ քանի որ Սէյլան կղզին Բնդղայի իշխանութեան տակը ինկաւ, ան կառավարութիւնը տարիէ տարի աճուրդով կը ծախէ անոնք հոն որսորդութեան երթալ ուղղութիւնը :

Որսորդութիւնը միշտ Բալիլ ամառն կըսկսի, որովհետեւ ան աստիճան լայնութեան տակը՝ ծովը ան ժամանակը հանդարտ կընայ ըլլալ. ու բնդհանրապէս կը տուէ մինչեւ Մայիս ամսուն մէջը կամ վերջը : Եւ որսորդութիւնը չէ թէ միայն Սէյլան կղզիին բնակիչները ծովեզերքը կը թափէ, հապա նաեւ Հնդկաստանի բնդորձակ ցամաքակղզիին ամէն կողմերէն անհամար բազմութիւն կը բերէ հոն, որոնց լեզուներուն զանազանութիւնը՝ վարքերնին ու հագուստնին շատ սքանչելի է, և տեսնողներուն զուարճութիւն պատճառող : Եւ ամառնակաւոր բնակարանները եւ՝ որ իրենք կը շինեն, կամ իրենց համար կը շինվին, հետաքրքրութեան ու նկարագրելու արժանաւոր են : Եւ մայի ծովեզերքին վրայ գրեթէ անթիւ անհամար խրճիթներու բազմութիւն :

Թիւն մը մէկէն կը տեսնուի շինվիլ ան տոնավաճառին ատենը : Եւ խրճիթները կը շինեն միայն քանի մը ցից տնկելով գետնի վրայ, ու Պալաւ ըսված Հնդկաստանի եզերքին բարակներովը կը հոսեն, և Բոյո ծառին տերեւներովը վրան կը ծածկեն : Սակայն աս քանի մը օր զիմանալու անհաստատ բնակութիւնները շատ անգամ կը լլայ որ՝ հարիւր յիսուն հազար հոգի իրենց տակը կը պատսպարեն : Որսորդութեան սկըսելու նշանը առտը վան արշալոյսին ատենը կը տրվի՝ Թնդանթի մը ձայնով : Եւ ձայնովը ան անհամար նաւակները՝ որ կէս գիշերուն ծովեզերքէն ելան, ու ցամաքէն փչած յաջողակ հովով մը արշալոյսէն առաջ ժայռերուն վրայ հասան, ամէն մէկը իրենց տերիջը ծախու առած տեղը երկաթնին կը ձգեն՝ ու գործի կըսկսին :

Կառավարութեան կողմանէ ալ նաւեր կան հոն, որ մէկը իրեն յատուկ տեղէն դուրս որսորդութիւն բնելու ըլլայ նէ՝ արգելին : Մարգըրիտի որսորդութեան գացող նաւերը բնդհանրապէս նաւապետ մը՝ ղեկավար մը՝ ու քսան մարդ ունին, որոնց մէտոսը հատը վարպետներ քնալուղակ են : Եւ տասը ներքնալուղակներն ալ երկու մասն բաժնըված են, ամէն մէկը հինգ հինգ հոգի. որոնք կարգաւ իջնալով ծովին յատակը, մէկը մէկու հանգըստանալու ժամանակ կուտան :

Ուրին մէջէն շուտով վար իջնալու համար ան ժայռերուն տակը՝ որոնց բոլոր տիքը սատափները կծիկ կծիկ հաւքըված են, ոտքերնին քարի մը վրայ կը դնեն՝ որ չըլանով կապած է, ու չըլանին ծայրը նաւին կապված է : Ուրիշ չըլան մըն ալ ունին հետերնին, որուն ծայրը ուռկան մը կամ սակաւ մը կապված է, ու վերի ծայրը

Ոստրէ . Եւ արեւմտեան . — Գրկաչափ . Գոլան . — Բնդորդ . Բնդլի . — Խրճիթ . Գոլիպի :

2 մ

Տոնավաճառ . Բոնայի . — Երբնալուղակ . Գոլան . — Լի :

նախն մէջէն երկու հողի բռնած են : Եւ սոնցմէ 'ի զատ' ամէն մէկ ներքնալուրակը սուր ու զօրաւոր դանակ մըն ալ ունի հետը՝ սատափները փրցունելու համար : Կամ խնրողները պաշտպանելու համար՝ թէ որ ծովային գազան մը վրան դալու ըլլայ նէ : Ծովին յատակը իջածնուն ալիս՝ որչափ կրնան նէ շուտով կը թորվին սատափները, և իրենց բռնկանք կամ սովորը լեցունելով՝ քարին կապված չըստնը թող կուտան, ու մեկալ չըստնը կը բաշեն : Այսին որ ծայրէն նաւաստիքը բռնած են նախն մէջը, և շուտ մը ծովին երեսը կերան :

Թեպէտ և Աշխարհի բոլորները եղած ծովին մէջ կէտ ձուկերը շատ են, բայց խիստ քիչ կը լայ՝ որ վտանգաւոր պատահմանք մը ըլլայ : Երկա կարելի է ան ծայրին ու արմուկին տալ, որ այնչափ նաւը լուն մէկտեղ դալէն կը պատճառի, և լուրակներուն շարունակ իջնալէն ու ելլալէն, որ աս որկրամոյ գազանները կը փախցունեն, ու կը տարարդնեն անոնք : Բայց ունեւորդաւորաւ Աշխարհները իրենց արտահանութիւնը քանի մը կախարդական բաներու կուտան : որոնք կըսեն թէ՛ ան կախարդական բաները կէտ ձուկերը կը թմրեցունեն, ու կարգիլն վրանին դալէն : Սակայն դիպումը եղեր է, որ ոչ նաւերէն պատճառած բնական ծայրը և ոչ ան կախարդական բաներուն գործնական պաշտպանութիւնը ծովային գազանը արգելի է : Հայտ ներքնալուրակի իր դանակին օգնութիւնով ու մեծ ճարտարութիւնով դազար մուրցեր, ու անվտանգ փախեր է :

Ներքնալուրակները փոխախակի ելլալով ու իջնալով իրենց գործը կը շարունակեն մինչև որ կէսօրին երկու ժամ անց : որ ան ժամանակը ծովին կողմէն կըսկսի փչիլ հովը : Եւ անոն կուտալարութեան նաւերուն մէկը հրացան մը կը պարպէ, որ է նշան բոլոր նաւերուն զամաքը դաւաճուն : Ծովի գերբը հաւածուն ալիս, էրիկ մարդ, խիկ մարդ ու տղաք՝ անհամար բազմութիւն բանւորներու, կը վազեն նաւերուն վրայ կուգան, և ան օրվան ելած սատափ

ները կը հանեն մեկ դի կը տանին : Եւ մարդոցը ամէն մէկը իրեն քանի մը խրճիթ ունի : ու ամէն մէկ խրճիթին մէջը տեղ մը կայ ցիցերով ու Պամպուտ ցանցաւակի բոլորած՝ որ մէջէն օդ անցնի :

Եւ տեղվանքը կը լեցունեն ցամաքը հանված սատափները : ու հին կը ձգվին փտտելու համար : որ արեւին այրողական զօրութիւնովը շուտով կը լայ աս բանս : Գարմանակի բան մըն է որ՝ թէպէտ այսչափ դեղերը որոնց խաւքանչիւրը անհամար սատափ կը պարունակէ իր մէջը՝ ամէն մէկէն կտոր մը երկիրի մէջը կը փրտտին, ու խիստ դարձել հոտ մը կը բուրեն : սակայն անոնքն ապրիկն ծովը վաճառ խառնիճաղանձ բազմութիւնին աւողջութեանը վնաս մը չըլլար : Երգիացի պաշտօնատարին մէկը կըսէ թէ, « Եւ որ երկու տարի իրարու վրայ որսորդութեան տեղը դանդաղացայ, բնաւ մէկ զինուոր մը հիւանդ չի տեսց իմ գունդիս մէջը : Եւրոպացիները՝ ու Ասիացիները (այսինքն՝ Բնդ դիպաց Զեղհատանցի զօրքերը) մօրի նակ ալիկ աւողջութիւն մը վայելցին » : Եւ մէկ վարդուտ բժիշկ մը կը պատմէ թէ, « աս կլիմային տակը՝ ուր որ բուսական բանքը այնչափ վնասակար են՝ և արագ կը նիւթարձեն, բնդ հակառակը կենդանական բանները դիմէ անվնաս են :

Փտտութիւնը բուսական յառաջացածին ալիս սատափները իրենց տեղիքին կը հանեն, ու կը լինին տաշտերու մէջ՝ որոնք ձուտելու բունութիւն փոխված են : Ետքը անոնց վրայ ծովի ջուր կը լեցունեն : Սատափները փտտած վիճակին մէջը շուտով դուրս կուտան իրենց պահած մարգարիտները : ու խեղ մը մարդիկ՝ ամէնը սաշտին մէկ կողմը կայնած, արագութեամբ դուրս կը թօթվին անոնք ու կը լընան : Տաշտին երկու ծայրը վերակացունքը կայնած են, ու կը զգուշանան որ բանւորները մարգարիտ չի պահեն : ուրիշ վերակացունքը ալ կան ետեւին կայնած՝ որ նային քննեն թէ իբրեւ անոյխան դուրս ձգված սատափները ան որսառական դրացութեան իրենց մէջը

Նաւատի . Լեւոն, Ժամանակ . Լեւոն, արագ պատմ :

Յանցատակի . Լեւոն : — Ներգործել . Լեւոն : — Տաշտ . Լեւոն : — Բարձր :

կը պարունակէ՞ն մի : Բաներները ծեծ ուտելու պատիժով արգելւած են ձեռքերը նին բերանին տանելու՝ մարդը իր տը լըտ ցած ատենին : Սակայն աս նախագիշտութիւններուն ու վերակացուներուն արթնութեանը վրայ՝ երբեմն կը լայ որ , մէկը հնարը կը գտնայ մեծազին մարդը իր մը կը լըտ :

Երբոր բոլոր սատափներուն կեղևները գուր կը ձգվին , մարդը իր տաշտին տակ կը աւազին վրայ կը մնայ : Բոնցմէ խիստ մեծերը գիշտութեամբ կը ժողվեն , ու մէկ քանի անգամ մաքուր ջուրով կը լըլըն : Սընացածը որ մեծութեամբ ու ազնուութեամբ առջիններուն չի հասնիր , ճերմակ պատառներու վրայ արևին մէջը կը փըռեն՝ չորնալու համար : Բայ ընդհանրէն ետե խիստ պղտիկները կնիկներուն կը յանձնեն չորցունելու համար : Ետքը առնեք կարգ կարգ զատելու համար՝ մէկը մէկու վրայ յարմարած իրեք մաղէ կը մաղեն : Պինտ վերի մաղին մէջը մնացածնէրը ամենէն խոշորներն են . ու երկրորդին մէջինները երրորդ մաղին մէջիններէն խոշոր են : Բայ ետե մէկ քննութիւն մըն ալ կընեն աղէկը ու գէշը իրարմէ զատելու , մարդը իրաներուն ձեւին՝ գոյնին և ուրիշ հանգամանքներուն նայելով : Եւ աստեղ տըժան է նշանակել թէ՛ Եւրոպայի մէջ բոլորովն ճերմակ մարդը իր տարի է . բայց Սեյանցիները վարդագոյնը է վերջը յարգի կը համարին . և Հնդկաստանցիք ու արևելեան ուրիշ ազգերը՝ դեղնադոյնը : Բայ իրեք գոյնէն ի զատ կը գտնուին մարդը իրաներ ալ՝ որ երկնագոյն են , կան ալ որ ոսկեգոյն և արծաթագոյն են :

Պարոն Տը Լօէ կըսէ թէ՛ «Մարդը իր սատափին հիւանդութիւնն է՝ որ եօթը տարին կը դոյնայ սատափին մէջը . և եթէ մինչեւ եօթը տարի չի բռնըվի անիկա՝ կամ կը մեռնի և կամ կը կորսնցունէ իր մարդը իր տը . երբոր ծովը կատղած ըլլայ՝ սատափները շատ նեղութիւն կը քաշին , ու իրենց տուղը քիչ կը լայ : Պուլէ ասանկ վտանգներուն ինքըզինքնին կը բանան , ու իրենց մարդը իր տը կը փոխեն : Բայ խեցապատեան ձուկը ջրային մօրուք մը ունի » :

Պատասխ . չարափ :

Ուրիշները ասանկ կըստորագրեն մարդը իր տը գոյնալը : Եւ աղի մը համ կամ անոր նման բան մը մէկ կերպով մը սատափին խեցիին մէջը կը մանայ , ու խիստ անհանգստութիւն և ցաւ կը պատճառէ դժբաղը կենդանիին : Բայց իր բաղը բանելով՝ բնութենէ նախապատրաստըված ջրեղէն հեղանիւթ մը կայ իր ներսի զին : Բայ հեղանիւթովը շարունակ և առատապէս կօծէ ան ձանձրութիւն տըտող գոյացութիւնը՝ որ եկաւ իր տունը մտաւ , մինչեւ որ յետ ժամանակի բոլորովն կը ծածկըվի մէկ նոր գոյացութիւնով մը՝ որուն մէջը ամեն իր սուր ծարերը ու անկիւնները կը ծածկըվին : Բայ դարմանալի յաջողութիւնովը խղճալի սատափը կապտի իր ցաւէն , ու ան անձեւ և անպատիւ աւազին հատը պայծառ ու պատուական մարդը իր տը լայ :

Բայ անկ շատ անգամ կը պատահէ՝ որ մէկը ճշմարիտ Վրիստոնէայ կը լայ . Բայտուած մէկ փորձութիւն մը կը խնդէ անոր վրայ , որ մեծ ցաւով կը տանջէ իր մարմինը՝ կամ իր միտքը : Բայց աստուածային շընորհքը կարողութիւն կուտայ ան մարդուն ասանկ կաւալարելու ան փորձութիւնը , որուն խորտուրտուն անկիւնները կը գողցին անոր ցաւ տալէն . և ան շնորհքը ասանկ մեծ ու աղէկ երջանկութիւն մը կը ծնանի , որ բնաւ ինքը չէր վայլած առաջ : Բայ ետե կըսի ինքը փառաւորել զՎատուած , և երբեմն իր քաջած չարաչար տառապանքը իր անգին մարդը իրաներուն կարգը կը գնէ :

Պիցուք թէ երկու հօգի ամէն գիշը նոյն ժամանակ անկողին կը մանան քնանալու , բայց առնցմէ մէկը ամէն տուտու 10ին և մէկը 12ին կարթընայ : Վատուած տարին աս երկուքին քնացած ժամանակներուն տարբերութիւնը 29,220 ժամ կընէ . արդեօք որչափ գործ կը կատարէ , և որչափ բան կը սորովի մէկ մարդ մը այսչափ ժամերուն մէջը :

Բայ որ մեռած մարդոց մոռաններուն կըսալսէ , պէտք է որ բոլորիկ ոտքով քալէ :

Ետքի մէջ խոհեմութիւնը ճարտասանութենէ աղէկ է :

Ենիկէն . պոռնակ :

Մեծ ջայլամն :

Եւ տեսակ ջայլամին բարձրութիւնը գլխուն գազաթէն մինչև գետինը եօթը ոտքէն մինչև ինը ոտք կրնայ չափվիլ : Բայց կռնակէն մինչև գետինը հազիւ թէ իրեք կամ չորս ոտք կը չափվի : Եւ իր բարձրութեանը չորս կամ հինգ ոտնաչափ մնալ ցորդը իրեն խիստ երկան վիզն է : Կլուխը պզտիկ է , ու միայն ասդին անդին ցրված քիչ մը մաղով ծածկած է : Ինչպէս որ իր վիզին շատ տեղերն ալ անանկ է : Մարմինն փետուրները ձունի պէս ճերմակ են՝ երկան ու կախ , և մէկ քանիներուն ծայրերը սև : Թւեքը խթաններ ալ ունին . ոլոքները մինչև վեր մերկ են . ոտքերը ուժով են՝ և մութ գոյն մը ունին : Միայն Լիւրիկէի ու Լիւրիայի աւազուտ տաք անապատները աս ջայլամին բնիկ բնակարաններն են : Լիւրիկէի անոնքը ջայլամները երամ երամ կը պըտըտին այնչափ շատերը մէյ տեղ՝ որ երբեմն սխալմամբ կը կարծւր թէ ձիաւոր զօրքերու գունդեր են :

Լիւրիկէի անոնքը ձիաւոր ու բնութեանը մէջ շատ հանգամանքներ կան , որոնցմով մեծապէս կը տարբերի բոլոր թռչնոց տեսակէն : Կը թռչի թէ թռչունները չորք տանիներուն հետը միացունող բնութեան մեծ շղթային օղերուն մէկն է ջայլամը : Իրեն շատ ուժով ոտքերը՝ աղէկ յարմար են թէ փախչելու և թէ ինքրդինքը պաշտպանելու : Թւեքը ու բոլոր ունեցած փետուրները բաւական չեն ինքը դետնէն վերցունելու : Իր ուղտի վիզն նման վիզը մաղով ծածկած է . իր ձայնը խորունկ ու ողջալի բառաչանքի պէս ձայն մըն է , և դաշտերուն մէջը կը ճարակի՝ վայրենի է շերուն հետ :

Հարաւային Լիւրիկէի ներսի կողմերը ջայլամները շատ վնաս կը հասցունեն արտերուն . երամ երամ անոնց մէջը մըտնալով՝ ցորենին գլուխները անանկ բոլորովին կաւըրըտընեն , որ մէկ խիստ մեծ արտի մը մէջ շատ անգամ կը պատահի՝ որ

ջայլամ . Դէմէ Գոշու : — Խթան . Խաւան : — Ուրք . պուրք , պաճառ : — Լըրամ երամ . Լիւրի . Լիւրի : — Գունդ . Գիւնդ :

2* ւ

յարդէն ի զատ ուրիշ բան մը չի մնար Թռչունին մարմինը ցորենէն բարձր չէ . ու երբոր ցորենին գլուխները յափշտակելով կուտէ , իր երկան վիզը վար կը ծռէ . անանկ որ քիչ մը հեռուէն չի տեսնուիր : Բայց պզտի ձայն մը առածին պէս գլուխը կը վերցունէ , ու փախչելու ճարը կը տեսնայ , արտին տէրը գնտակի մը հասնելու չափ իրեն չի մօտեցած :

Ջայլամը վազած ատենը գոռոզ ու ամբարտաւան դէմք մը ունի , և մինչև անգամ մեծ դժուարութեան մէջ բնաւ այնչափ աւազարեւ չի ցուցներ , մանաւանդ երբոր հովը իրեն դէմ չէ : Թւեքը շատ աղէկ գործիքներ են՝ փախչելու ատենը իրեն օգնելու . ինչու որ երբ հովը դէպ ի իր փախած կողմը փչէ նէ , միշտ կը դարձնէ անոնք : Լիւրիկէի վազած ատենը՝ խիստ արագ վազող ձին չի կրնար իրեն հասնիլ : Բայց թէ որ օդը տաք ըլլայ՝ ու հով չըլլայ , կամ թէ դիպուածով թռչուն մէկը կորսնցնուցած ըլլայ , անատենը այնչափ դժուար չէ անոր հասնիլ :

Ջայլամը իր փետուրներուն համար շատ յարգի է , ու Լիւրիկէի ջայլամի որսորդութիւնը մէկ տեսակ մը գիտութեան կարգը անցուցին : Կը վի թէ ձիով կորսան անիկա , ու առջի բերանը ձին կամացուկ մը վաղցունելով կը սկսին : Ինչու որ եթէ մէկէն ի մէկ վրանին վաղելու ըլլան , խիցն ջայլամը աներեւոյթ կը ըլլայ իրենց աչքին՝ ու բնաւ կարող չեն ըլլար անոր հասնելու : Բայց երբոր կամաց կամաց ձիուն արագութիւնը կէվելցունեն՝ Թռչունը մասնաւոր ջանք մը չընէր փախչելու : Ջայլամը ուղիղ գծիւ չերթար , հապա առաջ մէկ կողմը կը թայ՝ ետքը մէկալ կողմը . ասանկով որսորդները շիտակ դէպ ի յառաջ երթալով պատահութիւն կունենան շուտով հասնիլ անոր : Խիստ շատը՝ քանի մը օրէն կենդանիին ուժը աղէկ մը կը տկարանայ , և անատենը կամ որսորդին վրայ կը դառնայ՝ ու յուսահատած կատաղութեամբ կը պատերազմի , և կամ գլուխը կախելով խոնարհաբար իր բաղդին կը հնազանդի : Եւ անգամ ան տեղերուն բնակիչները ինքը զինքնին աս թռչուններուն մէկին մորթին

Գիտաւոր աստղերուն լըայ :

ԳԻՏԱՆՈՐ աստղերուն վրայ ունեցած գիտութիւնն իսկ թէպէտ աս վերջին երևուաւ դարերուն մէջը շատ յառաջացաւ , բայց տակաւին խիստ անկատար է ան : Իրենց ստեպ ստեպ չեղելով և իրենց շարժմանը անկարգ ընթացքը գրեթէ անհարկին կընէկոր որ իրենց բնութիւնը անսխալ ստուգենք :

Երբոր չի վարժուած աչքով դէպ 'ի վեր իրեկվան պարզ երկինքը կընայինք , ու անհամար երկնային մարմիններուն մէջը մէկ մը կըտեսնանք , որ իր երկան լուսաւոր պոչովը կըփայլի , ու յառաջ կըվազէ դէպ 'ի աշխարհիս կենդրոնը , մէկէն 'ի մէկ դողալով կանկ կառնենք՝ որպէս թէ գերբնական զօրութիւն ունեցող մէկ էակի մը առջեւ ենք : Բայց երբոր աստղաբաշխի աչքով անոր ետեւէն կիշնանք՝ մինչև որ դայ արեամբն ըլլայ , ու անիկա կըբննենք՝ մինչև որ աշխարհիս դրութեան վերջին սահմանը հասնի , և անկէ ետեւ անհուն դատարկութեան միջոցին մէջը մտնայ դարերէն ետքը մէյմալ երեւալու , անատենը մեր մտացը մէջ կըտալաւորի ան զօրութիւնն որ կըցաւ ասանկ մարմիններ ստեղծել , ու անոնց շարժումը կարգի դնել :

Գիտաւոր աստղերը ուրիշ երկնային մարմիններէն կըտարբերին իրենց երեւութովը ու շարժումովը : Ետնք մոլորական մարմիններ են արտակենդրոն կամ ձուռձե շրջաններով . բայց իրենց շրջանները մոլորակներուն ձուռձե շրջաններուն պէս չէ՝ որ բոլորակի մօտ ըլլան , հապա շատ երկան են : () Երեւակի համար՝ թէ որ երկաթ թէ լէ օղակ մը առնուի՝ ու դէմագէմ երկու կողմէն քաշվի , գիտաւորներուն շրջանին ձեւը կըցուցնէ : Ետ երկան շրջանին մէկ ծայրը միշտ արեգակին մօտը կըլլայ , ու մէկալ ծայրը երբեմն այնչափ կըհեռունայ անկէ , որ արեգակնային մեր գիտցած դրութեան սահմանէն մեծապէս կըհեռունայ : Ետ պատճառաւոր միայն երբոր իրենց շրջանին արեգակին մօտ եղած մասին վրայ ըլլան նէ՝ մեզի կըտեսնուին . և երբոր անոր հեռաւոր մասերուն վրայ ըլլան չեն տեսնուիր մեզի :

Ետնք երկինքին ամէն կողմերը կերեւան՝ և ամէն կողմը կըշարժին :

Գիտաւորները կըճանչցուին իրենց լուսաւոր պոչերէն՝ կամ արծաթափայլ մագնէտէն , որ միշտ արեւին հակառակ կողմը կըձգեն : Իրենց պոչերը անանկ թափանցիկ են՝ որ ետեւի կողմի հաստատուն աստղերը անոնց մէջէն կըտեսնուին , և երբեմն երկինքի մէջը խիստ հեռու կըտարածին : Գանի որ երկրնան՝ այնչափ կըլայնան իրենց վերջին ծայրը . երբեմն պոչերնին մէկ կողմին ծուռ կըլլան , երբեմն ալ ճաճանչի պէս կըբաժնուին : 1744ին երեւցած գիտաւորը վեց պոչ ունէր , որ քանի մը օր երեւցան՝ ու աներեւոյթ եղան : 1823ին երեւցածը շատ օրեր երկու պոչ ունէր , որոնց մէկը դէպ 'ի արեւին կողմն էր , ու մէկալ՝ մէկալ կողմը :

Գիտաւոր աստղերուն երեւոյթը կըփոխվի արեւին ու երկրիս հետը ունեցած իրենց դիրքերուն նայելով : Թէ որ գիտաւորը արեգակին արեւելեան կողմը ինայ՝ և անկէ հեռունալու ըլլայ նէ , լուսաւոր պոչը մարմինէն առաջ կըթայ , ու անկէ կըլլայ ան հասարակ անունը՝ որ կըսվի Սփութաւոր աստղ : Գարձեալ թէ որ գիտաւորը արեգակին արեւմտեան կողմը ըլլայ՝ ու դէպ 'ի անոր շարժելու ըլլայ նէ , անատենը պոչը մարմինին ետեւէն կըթայ , և կըսվի Պոչաւոր աստղ : Ետ երբոր թէ որ արեգակը ու գիտաւորը ճիշդ մէկ մէկու դէմ ըլլան , այսինքն՝ թէ որ երկիրս երկուքին մէջ տեղը ինայ , անատենը պոչը մարմինին ետեւի կողմը կըլլայ , ու գիտաւորին չորս կողմէն մագնէտ ձեւով նուազ լոյս մը կըերեւայ , և յատկապէս անատենը կըսվի Գիտաւոր աստղ : Երկինքը պարզ ու պայծառ եղած ատենը շատ անգամ գիտաւորին այնդակալմ մարմինը պայծառ լոյս մը կըցուցունէ : Թէ որ դիտակով նայվի , խորտուբորտ և բիծերով լեցուն կըերեւայ : Խառնակ Եւթոն կարծեց թէ գիտաւորին պոչը կըպատճառի թէթեւ շոգիէ մը , որ արեգակէն ընդունած տարապայման տաքութենէն կըլլայ :

Գիտութեան լոյսը չի ծագած դարերուն մէջ տգէտ ու սնապաշտ մարդիկ միշտ կըկարծէին թէ գիտաւորները պատերազմի՝

սովի ու մահատաճառի կարգապետներ են :
 Եւ կարծիքը մինչև աս օրս տգէտներուն
 մէջը կայ : Եւ երբոր աս երկնային մար-
 միներուն մեծութիւնը ու երկնային կըքըն-
 նենք , չենք զարմանար՝ որ այսչափ շփո-
 թութիւն պատճառեցին անոնք :

Եւ ժամահաւատ հեղինակներուն վկա-
 յութեամբը՝ Քրիստոսէն 43 տարի առաջ
 գիտաւոր մը երեւցաւ , որ ցորեկը լոկ աչ-
 քով կըտեսնուէր : Շիշտ անատենն ալ
 կեսառոտի մահը պատահեր էր , ու շուտ
 մայեցիք կարծեցին թէ՛ անիկա անոր կեր-
 պարանափոխ հոգին էր կրակով ու վրէժ-
 խնդրութեամբ զինուորւած :

Յամի Տեառն 1402 գիտաւոր մը երե-
 ցաւ ան աստիճանը պայծառութիւնով՝ որ
 կէսօրին ատենը կըտեսնուէր :

1456ին մէկ մեծ գիտաւոր մը երեւցաւ ,
 որ բոլոր առջի գիտաւորներէն էլիւ վախ
 մը տրւաւ ամէնուն : Բնդհանրապէս ա-
 մէնն ալ կըհաւատային թէ՛ ան անվնաս
 լուսաւորը տակնուվրայ պիտի բնէ մեր եր-
 կիրը , և թէ՛ դատաստանին օրը եկած
 հասած է :

1680 ին երեւցած գիտաւորը ալ ուեղի
 շփոթութիւն մը պիտի ձգէր , թէ որ գի-
 տութիւնը չի մերկացունէր անիկա իրեն
 ահաբեկող զօրութիւնէն , և պատմութիւն-
 ները չի ցուցնէին իրմէն առաջ եկող դա-
 ցողներուն անմեղութիւնը : Եւ գիտաւորը
 ամէն առջիններէն մեծ էր , և իր պոչին
 տարապայման երկայնութիւնը 96,000,000
 մղոն էր : Իր վերջին հեռաւորութիւնը ա-
 րեգակէն 13,000,000,000 մղոն է , ու շատ
 որ մօտենայ՝ միայն 524,000 մղոն հեռաւո-
 րութիւն ունի արեգակէն : Իր շրջանակին
 ան մասին վրայ՝ որ խիստ մօտ է արեգա-
 կին , մէկ ժամին մէջը սքանչելի արագու-
 թեամբ 1,000,000 մղոն տեղ կըվազէ , ու
 արեգակը մեզի երեւցածէն 27,000 անգամ
 մեծ կերևայ իր վրայէն : Եւ կէց կըհեռե-
 ր՝ արեգակին մեզի տրւած ջերմութիւնէն
 27,000 անգամ աւելի ջերմութիւն ունի :
 Եւստիպիոս Եւստիպիոս Եւստիպիոս
 Եւստիպիոս կրակէն ելած կարմիր տաք երկա-
 թին ջերմութեան 2000 անգամ էլիւ ԸԼ-

լալ հաստատեց արեւին պինտ մօտ եղած
 ատենը : Եւստիպիոս թէ՛ իր ջերմութիւնը
 շատ երկար ատեն պէտք է տևէ : Կարծե-
 լով թէ երկրիս չափ մեծ էր , և թէ՛ կրա-
 կէն ելած տաք երկաթին պարելէն հարկը
 անգամ շուտով պապելու յատկութիւն ու-
 նէր , ցուցուց թէ՛ հինգ հարկը տարի
 պէտք էր՝ որ գիտաւորը արեգակէն առած
 ջերմութիւնը կորսնցունէր :

Քանի մը խելացոր փիլիսոփաներուն
 արտաւոյ կարծիքներուն և անհեղձիկ
 խօսքերուն նայելով , աս գիտաւորն էր՝ որ
 աշխարհս ջրհեղեղով կորսնցուց : Եւստի-
 մէ մէկը յիշեցնում յառհաս Եւս-
 թիպիոս քարեկամն էր . բայց ուղեւոր
 մարդուս չի յայտնուած բաներն ալ ինքը
 զիտնայ , փիլիսոփայութեան որոշեալ սահ-
 մանէն դուրս ելաւ՝ ու յանդիմանեց ոչ մի-
 այն հաստատել թէ գիտաւորները գաղա-
 պարտեալ հոգիներուն բնակարաններն են ,
 հապաճաւ թէ անոնց տանջանքին գործիք-
 ները : Իր մտադրածին պատմութեանը նայե-
 լով գիտաւորը մէկ ահաւելի բանտ մըն է , որ
 մշտնջենաւոր մթութեան ու ցրտութեան
 սահմաններէն մինչև արեգակին մօտերը
 հօլովելով , իր թշուառական բնակիչները
 կառնէ կըտանի անտանելի ցուրտին ու այ-
 րող տոչորող կրակին վերջին ծայրերը .
 ու ասանկ Եւստիպիոսը իր արդարութեան
 պատիւները կըհատուցանէ : Եւ կերպ
 պատմութիւններուն բոլորը անհիմն են . է-
 վելոք կըպատշաճին անոնք աստեղահայու-
 թեան անտի գիտներուն , քան թէ աստե-
 ղաբաշխութեան փորձոված գիտութեանը :

Երբոր հռչակաւոր փիլիսոփաները մեծ
 զգուշութեամբ քննելով մեզի կըսեն թէ՛
 հիմայ յիշված գիտաւորին հրեղէն պոչը
 հորիզոնէն մինչև զէնիթը կամ կէտ զազա-
 թանը կըհասնէր , ու 1744 ին գիտաւորը
 անգամ մը վեց պոչ ունէր , ամէն մէկը
 6,000,000 մղոն երկան , և անկէ ետեւ մէկ
 ուրիշ մը՝ որուն պոչը 40,000,000 մղոն եր-
 կան էր , և երբոր անոնց մօքի տակ չի
 մտնալու արագութիւնը խորհինք՝ որով
 կըթռչին Երեգակնային զօրութեան մէջ ,
 ալ կըզազարնէ զարմանալէն՝ որ մութ
 զարեւուն մէջը չարագուշակ երեւոյթներ
 կարծրվեցան անոնք :

1811 ին երեցած գեղեցիկ գիտաւորը՝ որ նոր ատեններս երեցած գիտաւորներուն ամենէն պայծառն էր, ընդհանրապէս տը գէտ մարդոցմէ կարծելեցաւ թէ հետեւեալ դարունին պատահած պատերազմին կարապետն էր: Ետեւորը գիտեն թէ՛ 1832ին գիտաւորը ինչպէս դող ու սարսափ պատճառեց բոլոր աշխարհիս՝ որպէս թէ ողբալի կատարած մը պիտի բերէր անոր վրայ: Եւ գիտաւորը այնչափ պիտի մօտենար մեր երկիրին, որ անոր զարնըվելով՝ անիկա աշխարհի դրութենէն դուրս պիտի վազնտէր: 1832ին՝ Նոյեմբերի 14ին՝ որ արեւամերձ պիտի ըլլար, հաշիւ եղաւ՝ որ երկրիս շրջանին վրայէն պիտի անցնէր միայն 18,500 մղոն հեռաւորութեամբ: Հայտնի է որ՝ եթէ երկիրս իր շրջանին ան մասին վրայ գտնըվէր անատենը գիտաւորին հետ մէկտեղ, մեր մթնոլորտը անոր մթնոլորտին հետ պիտի խառնըվէր, և գուցէ աս երկու մարմինները իրարու պիտի գըպէին: Սակայն գիտաւորը Հոկտեմբերի 17ին երկրիս շրջանին վրայէն անցաւ Լոնդոնաւորի 8ը աստիճանէն, և երկիրս 32 օրէն ետքը՝ Նոյեմբերի 18ին նոյն տեղը հասաւ:

Թէ որ 32 աւուր ժամերը 68,000ով բազմապատկենք, (որ երկրիս մէկ ժամին մէջը ըրած ընթացքն է) պիտի գտնանք որ երկիրս 52,000,000 մղոնէն աւելի ետ մնացեր էր գիտաւորէն, երբոր անիկա իր ճամբուն վրայէն անցաւ: Իր խիստ մօտեցած ատենը երկրիս՝ 51,000,000 մղոնի չափ հեռու էր անկէ: Իր վերջին մօտաւորութիւնը արեգակին՝ 83,000,000 մղոնի չափ էր: Եւ գիտաւորը 2460 օրը կը կատարէ իր շրջանը, որ կընէ 6 3/4 տարիի չափ:

Գիտաւորները իրարմէ շատ կը տարբերին մեծութեամբ, թէպէտ մինչև հիմայ տեսնըվածներուն շատը լուսինէն պզտիկ են: Բայց իրենց չափը ճշգիւ որոշված չէ: 1807ին երեցած գիտաւորը 538 մղոն տրամագիծ ունենալ ստուգվեցաւ, և իր պոչը 9,000,000 մղոնէն երկան էր: 1811ին երեցած գիտաւորը լուսինին մեծութեանը չափ էր, և իր պոչը լըման 33,000,000 մղոն երկան էր: Եւ գիտաւորին արեգակէն հե-

ռաւորութիւնը 99,000,000 մղոն էր, ու երկրէս 142,000,000 մղոնէն աւելի հեռու էր:

Որովհետեւ գիտաւորները տկար գործողութիւն մը ունին ուրիշ երկնային մարմիններուն վրայ, կը հաստատուի թէ իրենց պարունակած նիւթը շատ քիչ է: Նիւթ կընայ ցուցվիլ 1454ին երեցած գիտաւորէն, որուն համար կըսվի թէ լուսնի խաւարում պատճառեց, որ շատ մօտեցած պիտի ըլլայ երկրիս. սակայն երկրիս շարժմանը վրայ զգալի ներգործութիւն մը չունեցաւ: 1472ին, և 1760ին երեցած գիտաւորներն ալ շատ մօտեցան երկրիս, բայց իրենց ձգողական զօրութիւնը զգալի ներգործութիւն մը չունեցաւ երկրիս շարժմանը վրայ: 1770ին երեցած գիտաւորն ալ լուսնի թագին արբանեակներուն շատ մօտեցաւ, բայց բան մը չի կըցաւ ընել անոնց:

Եւ մարմինները ո՞ր սահմանները կը թան կը տեսնան, երբոր մեր տեսութենէն կը հեռունան. ի՞նչ պատգամով կուգան՝ երբոր նորէն տես կեղան մեր դրութեան կենդրոնին կողմերուն. ի՞նչ տարբերութիւն կայ իրենց մարմիններուն բնական կազմութեանը՝ ու մոլորակներուն կազմութեանը մէջ. և ի՞նչ հարկաւոր գործ կատարելու համար դըված են տիեզերքիս մէջ: Եսոնք անանկ հարցմունքներ են՝ որ բնականաբար կը ծնան ինչ ամենաբնական մէջը. բայց անոնց պատասխանը տակաւին մարդկային հասողութեանը սահմանաւոր կոպարէն դուրս է:

Հարցումն աստղերուն վրայ:

Ո՞վ պայծառ աստղեր, գեղեցիկ աստղեր,
Որ երկնից մէջը դուք կը շողողէք,
Լսանկ ծագելով գիշերէ գիշեր,
Կաղաչեմ, ինձի պատմեցէք ի՞նչ էք:

Բընացող երկրին պահապաններն էք,
Երբ անոր վըրայ կը պատէ մութը,
Որ ձեր լուսաւոր գունդովը կը լընէք,
Ուրախ ու զըւարթ երկինքին տակը:

Ճանապարհորդին ճամբուն լոյս կուտար,
Երբ լուսին չի կայ՝ ոչ ալ արեգակ,
Ու անոր անշէն անապատին մէջ,
Ճառագայթով չի գ առաջնորդ կը ըլլար:

Փակիր լուն աստղեր , դուք ձեր կարգովը
Որ բոլոր գիշեր արթուն կը հըսկէք ,
Ովկեանոսին մէջ մարտած նաւ մը
Երդեք իր յատուկ ճամբան կը գընէք :

Կըսիր լուն կոր , չեն պատասխաներ .
Չայնի պակտութիւն կայ մի վերերը .
Ետ արեգները ինչու են կեցեր
Ու չեն խըրկեր կոր պատասխանի մը :

Երդեք դարունին անուշ գեփիւռը ,
Երդեք ամառվան ան սաստիկ տաքը ,
Եշնան անձրևը , ձըմեռվան ձունը ,
Իրե՞նք կը խըրկեն . գիտնայի՞ մէջ մը :

Թող պատմեն ինծի՝ որոնք գիրքերէն
Շատ զարմանալի բաներ սորվեցան .
Թէ ինչպէս ասոնք հին ատեններէն
Կապուտակ երկնից տակը դըրվեցան :

Երջափ գեղեցիկ սիրուն լոյսերը ,
Ո՛հ սիրտս հատաւ . ինչ պիտի ըլլան .
Չիկայ մէկը որ իր կուսները ,
Ղաս մը տայ ինծի աստղերուն վրան :

Պատասխան :

Կանջ դիր ինծի , մի տք առ ամէն բան ,
Ով հետաքընին մանուկ բռնասէր .
Ես քեզի պատմեմ թէ ինչպէս եղան
Հին ատենները հրաշալի բաներ :

Ինչպէս երկնքին կամարին տակը
Ետդրուն գունգը առաջ դըրվեցան .
Ու ան ընդարձակ միջոցին մէջը ,
Ինչպէս հղովիլ հրամայվեցան :

Են որ ստեղծեց դաշտերուն մէջի
Սանադրտիկ ծաղկանց իւրաքանչիւրը ,
Են որ գոյացուց անտառին մէջի
Հովանի ընող ծառոց տերեւը ,

Են նոյն Եստուածը իր սրանչելի
Եւ ամենաբաւ դորութիւնովը ,
Սէկ խօսքով դըրաւ կարգի կանոնի ,
Երկնից կամարին տակի աստղերը :

Ինքը զգեցուց անոնց ամէնը
Պայծառանք շոյլ ճառագայթներով ,
Ինքը հըրամեց որ գիշերները
Սէր գլխուն վրայ ծաղեն շողալով :

Սանուկ վեր նայէ , ամէն մէկ հատը
Ետ կանթեղներուն որ կը պըլպըլայ ,
Սէկ աշխարհ մըն է , կամ արեգակ մը
Որ օգին հեռու տեղերուն լոյս տայ :

Գուցէ փառաւոր բընակիչներ կան
Հոն ուր բնակին մարդ ոտք չի կոխեց ,
Եւ ուրախութեամբ կերդեն յաւիտեան ,
Են մեծ բաները որ Եստուած գործեց :

Ոչ ալ դուն տս մեր հեռու աշխարհէն
Օրը տեղը ապշած դէպ 'ի վեր նայէ .
Հասա ամէն մէկ շողողուն աստղէն ,
Իմաստութիւնը Եստուծոյ սորվէ :

Երթ թող անոնք Տեառնը գործքերը
Քու մատղաշ սըրտիդ միշտ սորվեցունեն ,
Եւ իրենց անձայն զոյգներովը ,
Իր անհուն սէրը քեզի հաղորդեն :

Հնդկաստանցոյ տեղադրուած լինեն :

ՆԵՐԿԵՍԵՐԻ Գանգէս գետին աղը՝
ձուխով պատած՝ ճամբան դժուար գըտ .
նըվելու լեռներու մէջէ կելլայ . ու անու
մտերը Գունդուդրի անունով տեղ մը
կայ : որնոր Հնդկաստանցիք Գանգէսը
պաշտողները սըբաղան տեղ կըսեպեն ,
ու հոն ուխտի երթալը մեծ վարձքերու
արժանաւոր կը համարին : Աւ իրաւցունէ՝
Թէ որ մինակ դժուարութիւնը մէկ դործ մը
վարձքի արժանի ընէր նէ , տս ճամբորդ
դութիւնը անատենը անանկ պիտի սեպ
վէր . ինչու որ միտքէ դուրս է ճամբուն
դժուարութիւնը ու վտանգները լեռնային
երկիրներու մէջէ՝ բոլորովին անկանոն
ճամբաներով , և տեղ տեղ մեծ խուռնչնե
րով՝ որ յանկարծ սաստիկ անձրևներէ ու
ջուրերուն վաղելէն բացվեր են , ուրկէց
պիտտ վարպետ ճանապարհորդը մեծ նե
ղութիւն կը քաշէ անցնելու :

Ենզղիացի պարոն մը Սքինըր անուն՝
տս ճամբորդութիւնը ըրաւ , ու հետեւեալ
պատմութիւնը՝ որ ինքը կընէ , Հնդկաս
տանցոյ սոսկալի արարողութիւններուն
մէջն է :

« Ես տեղս ամէն կերպ անկարգութիւն
ները՝ որ մարդուն միտքը կընայ հնարել ,
մէյտեղ հաւաքված են . ոմանք՝ որ ամիս
ներով ճամբորդութիւն ըրին միայն գետին
ջուրէն իրենց շիշները լեցունելու , տս
սըբաղան տեղը հասածնուն պէս՝ որ իրենց
պաշտօնին երևելի մասն է , մեծ յարգու
թիւնով երեսի վրայ կը նստան գետին ե
ղերքները : Ուրիշները՝ մինչև կէս մէջ
քերնին ջուրին մէջը , բոլորովին միտքեր

յին բանի մը չի տալով , իրենց կրօնքին արարողութիւնները կատարելու ետեւէ են :

Ոմանք ալ Վուրմերուն հրամանովը գետին եզերքը նստած , ու մատներնին սուրբ խոտով մը փաթթած , աւագը կը թըրեն ու գունտեր կը շինեն՝ որ Գանգէսին ընծայ ընեն իրենց հօրը մեղքերուն թողութեանը համար , և երբոր ան գունտերը պատրաստ են , խորին երկիւղածութեամբ գետը կը ձգեն : Դ՛նանկ հաւատք մը ունին գետին ունեցած հրաշագործ զօրութեանը վրայ , որ շատերը յաճախ կերթան հոն ան ծիծաղական զիտաւորութեամբ , թէ ինչ որ խնդրեն նէ անկէց՝ պիտի տրվի իրենց : Մէկը տեսայ՝ որ մինչև կէս մէջքը գետին մէջ կաղաչէր անոր , որ մարգարէական հոգի տայ իրեն . ինքը եկեր էր պինտ հեռու գեղէ մը աս բանիս համար , ամենեւին չի տարակուսելով՝ որ Գանգէս իր ճամբորդութեան վարձքը պիտի տայ իրեն : Դ՛նանկ կը հաւատար՝ թէ ինքը մարգարէ մը եղած պիտի դառնայ իր գեղը , ուր բոլորը իր գլուխը պիտի դիզվին իրենց բազմազան զօրութեան տալով : Եւ ասանկով շուտ մը պիտի հարուստնայ : Երբոր աս սրբազան տեղը կը մտնայի , հեռուէն ճերմակ հողիներու գունդ մը տեսայ , որ առջևիս անտառին մէջէն անցան , ու անյայտ եղան : Ինքը զինքն իրաւընէ աշխարհէս դուրս տեղ մը կարծեցի , մինչև քիչ մըն ալ առաջ երթալով մերկ Գիւրգիւնէր՝ կարգ մը տեսայ՝ որոնք որ իրենց ճիւղաւորներն են , բոլոր մարմիննին մոխիրով ճերմակ ցուցած , մէջքերնին չուան մը փաթթած , մաղերնին օձի պէս ոլորտրկած ուսերնուն վար կախ թողած , ձեռքերնին չիտակ քովերնին բռնած , ու ամէնը մէկ ոտքով ծանր քալելով՝ խորունկ ձայնով մը շարունակ կը կանչէին , Ուսի՛ , ուսի՛ , ուսի՛ . որ իրենց լեզուովը Բատուած ըսել է : Դ՛նտեղի տեսարանին ահարկութիւնը հիւսկոնէր ու ընչ բան մը հարկաւոր չըլլար , բաւական ըլլալով միայն աշխարհէս դուրս ըլլալու արժանաւոր աս մարդոցը ներկայութիւնը . քանզի մէկ մարդ մը թէ որ քիչ մը դիւակաւ երևոյթներու կը հաւատայ , յանկարծ ասոնց մէկը տեսնալու ըլլայ նէ՛ անշուշտ անե-

րևոյթ հոգի մը կարծելով անիկա՛ մէկէն պիտի սարսափի :

Գունդուգրիի մէջ շատ մանր խրճիթներ կան շինված ուխտաւորներուն համար . և որովհետեւ իրիկունը մօտ էր՝ ու ամպերը մէկտեղ կը հաւաքվէին փոթորիկ մը հանելու , ան խրճիթներուն մէկին մէջը դացի : Դ՛նիկա երկան բարակ շինուածք մըն էր , ու վերջին ծայրը անանկ մութ էր՝ որ քանի մը լոպէ բան մը չի կրցի տեսնալ . անկիւնէ մը մութը ալու ցած ձայն մը լըսեցի , ու դէպ ՚ի ձայնին ելած տեղը յառաջացայ : Մէյմալ մէկը կրակ վառեց հոն . ու բոցին լոյսը որ երեսին զարկաւ , անանկ այլանդակ թշուառական երևցաւ ինծի , որ վախնալով ետ կեցայ , ու պէտք էր որ բոլոր քաջութիւնս մէյտեղ ժողվեմ՝ նորէն անոր դառնալու : Դ՛չվրները երեսէն դուրս ցըցված էին , և իր ոսկորները մորթին տակէն կերեւային . ակռաները իրար կը ծեծէին , և բոլոր իր մարմինը ցուրտէն կը զոյգըրդար : Ուրիշ մէկը չի տեսայ ես՝ որ ասոր պէս երկան ու ոլորած մազ ունենար : Կուգէի իր հետը խօսիլ , բայց ոչինչ տեղը աշխատեցայ . երեսս նախելու անգամ արժանի չէր սեպէր իս . ու մենեւին չէր ալ շարժել , բայց երբոր պէտք ըլլար կրակը փչել , ուրկէց պլպլւած լոյսը իր չորցած մարմինին վրայ ցաթելով՝ ինքը զինքն գերեզմանը իջած կը կարծէի : Իմացայ որ ուխտ ըրած հեռու տեղէ եկեր է՝ անօթութիւնով իր կեանքը վճարելու Գունդուգրիի մէջ : Շատ Գիւրիներ ուզեր են ասանկ մահուան արժանի ըլլալ , և օրերով ու շաբաթներով առանց կերակուրի անօթի ինկեր են գետին եզերքը : Սակայն քուրմը ինծի հաւտացուց՝ որ անանկ սուրբ տեղը մարդ չի մեռնիր : Դ՛ս համբաւը պահելու համար՝ մօտը գտնելով գեղերուն բնակիչները միշտ կը զգուշանան որ մէկը չի մեռնի հոն . ու բռնութեամբ կերակուր կը կերցունեն , կոտ թող կուտան որ երթայ ուրիշ տեղ անօթի ստուի :

Մէկ պզտիկ մատուռ մը կայ շինված , որ կը ցուցնէ գետին սուրբ ակը . որուն դիմացը կիսնայ անտեղը՝ ուր որ ուխտաւորները ջուրը կը մտնան , ու շէշներնին

կրկնյոճնէն : Երբոր աս արարողութիւն
ները կըլըմընայ, ջուրին սրբութեանը
վրայ տարակոյս չըլլալու համար շեշտները
կըզմըմըվի քուրմին կնիքովը՝ որ իբ մա-
տին մատնին է, ու վրան աս խօսքը փորված
է. « Գաւգուրիի մը՝ Պալիկասին ջուրը » :
Լուսնց աս զմուռին ծախու առնողները
սուրբ չեն սեպեր ջուրը :

9 (Թաւոյն ունեցած յարկութիւնները :

ԲԱՇԱՄԱԳԱՏԿԱՅ՝ 9 Թիւը իրմով՝ կամ
ուրիշ միաւոր Թիւով մը, ու արտադ-
րեալին երկու Թիւանշանները գումար ընես
նէ՝ ինը կըլլայ : Օրը օրինակ 9 անգամ 9՝
կընէ 81 . և 8 ու 1 կընէ 9 : Եսոր պէս են
ուրիշ միաւոր Թիւերն ալ : Եվելցորը ի-
րարու վրայ աս Թիւանշանները 1, 2, 3, 4, 5,
6, 7, 8, 9, որոնց ամէնը մէկէն 45 կընէ . և
Թէ որ աս գումարին Թիւանշանները՝ այս-
ինքն 4 և 5 իրարու վրայ էվելցունես, 9
կընէ :

Բազմապատկէ 9 Թիւը միաւոր Թիւե-
րով . զոր օրինակ՝ (9, 18, 27, 36, 45, 54, 63, 72,
81,) ու արտադրեալներուն բոլորը գումար
ըրէ, որ կընէ 405 . աս Թիւը երբոր 9ի
վրայ բաժնես, անկէց ելած քանորդը 45
կընէ . և Թէ բաժանելին Թիւերը ու Թէ
քանորդին Թիւերը իրարու վրայ որ էվել-
ցունես՝ 9 կընէ :

Բազմապատկէ որ և իցէ Թիւ կամ 9 Թի-
ւով, կամ 9 Թիւոյն միաւորով բազմապատ-
կըված արտադրեալներովը, զոր օրինակ
ստոնցմով՝ 18, 27, 36, 45, 54, 63, 72, 81, և Թէ
արտադրեալները՝ ու Թէ արտադրեալնե-
րուն Թիւանշանները իրարու էվելցուցած՝
9ի վրայ կըբաժնըվի :

Բազմապատկէ 9 Թիւով՝ կամ վերը յիշ-
ված ինը Թիւոյն արտադրեալներովը հե-
տեալ միաւորները՝ իրենց կարգովը,
1 2 3 4 5 6 7 8 9, ու արտադրեալին Թիւա-
նշանները ամէնը նոյն կըլլայ բաց ՚ի տաս-
նաւորին տեղէն, որ կըլլայ 0 . այսինքն՝ Թէ
որ 9 Թիւով բազմապատկես՝ արտադրեա-
լին Թիւերը ամէնը 1 կըլլայ (բաց ՚ի տաս-
նաւորին տեղէն որ է 0) . Թէ որ 18ով՝
ամէնը 2 կըլլայ . Թէ որ 27ով՝ ամէնը 3 . և :

(Օրինակ :

123456789	123456789
9	45
1111111101	617283945
	493827156
	5555555505

Թէ որ բազմապատկելի Թիւին մէջէն 8
Թիւանշանը վերցունես, անատենը արտա-
դրեալէն ալ 0ն կըվերնայ, ու բոլոր Թի-
ւանշանները նոյն կըլլայ . ինչպէս .

12345679
27
86419753
24691358
333333333

8 Թիւանշանը չի ձգած ալ կարելի է
արտադրեալին Թիւանշանները նոյն բերել
առանց 0ի, բայց անատենը բոլոր Թիւանշ-
անները կըկնելու է մինչև ութը : Եւ 9
Թիւանշանն ալ՝ որով բազմապատկու Թիւնը
կըլլայ, պէտք է կըկնըվիլ այսպէս՝ 99 :
Եսկէ ետեւ Թէ որ արտադրեալին Թիւանշ-
անները ամէնը 1 բերել կուզես, պէտք է
որ՝ բազմապատկելի Թիւը 99ով բազմա-
պատկես . Թէ որ 2՝ երկու անգամ 99ով .
Թէ որ 4՝ չորս անգամ 99ով . և այլն :

(Օրինակ :

1122334455667789	99
198	2
8978675645342312	198
10101010101010101	
1122334455667789	
222222222222222222	
1122334455667789	99
396	4
6734006734006734	396
10101010101010101	
3367003367003367	
444444444444444444	

Այսպիսով սովորութիւնն :

ԼՍԵՐԻԳԱՅԻ հիւսիսային արեւմտեան կողմերը բնակող աղգերը անկարգ սովորութիւն մը ունին՝ գլուխնին տափակ ցունելու : Մէկ տղայ մը ծնածին պէս՝ շուտով կը դնեն երկան տաշտած օրօրոցի մը մէջ : (Օրօրոցին մէկ ծայրը՝ ուր որ տղին գլուխը պիտի հանդէս , քիչ մը բարձր է , տղին ճակատը լաթի մը կտոր կը դնեն՝ վրան քիչ մը մայր ծառի կեղեկներով , ու օրօրոցին երկու կողմի մանր ծակերէն անցուցած չըւաններովը ան լաթը ու ծառին կեղեկը անանկ կը սխմեն խեղճ տղին գլուխը՝ որ հնար չէ երեւցունել : Եւ կերպովը կը պահեն տարիէն ելել , և կարծեմ թէ շատ ցաւ տալու բան մը չէ . սակայն տղին դէմքը՝ քանի որ աս նեղութեան վիճակին մէջն է , շատ գէշ կերեւայ , և իր փոքրիկ սեւ աչքները դուրս ցցված է՝ ծուղակին մէջը սատկած մուկի աչքի պէս : Երբոր աս անմարդի սովորութենէն խալըսի , գլուխը կատարեալ տափակցած է , անանկ որ գլխուն ծայրը կամ գագաթը քիչ անգամ կը հանդըպի՝ որ մատ մը հաստութիւն ունենայ , անկէց ետքը ամենեւին իր առջի կըրակ ձեւին չի դառնար : Եսիկա գեղեցկութեան վերջին ծայրը համարված է մէջերնին :

Զինաստանի մօտերը քանի մը քաղաքներ կան , որոնց բնակիչներուն ակունները անչափ սեւ է , որչափ որ ներկարարութեան արհեստը կրնայ սեւցունել : Եսիկա կը նեն ներկելով թէ մանչերուն և թէ աղջիկներուն ակունները , երբոր անոնք տասներկու կամ տասնըջորս տարու կը լնան նէ : Եւ ներկելը իրեք կամ չորս օր կը քըշէ . ու ան միջոցին բնաւ բան մը չեն ուտեր՝ ջրեղէն խմելքներէն ՚ի զատ . ինչու որ եթէ բան մը ծամեն ու կըլեն , կը վախճան թէ կը թիւնաւորին՝ ակուններնուն վրայ քսված թիւնաւոր ներկը կը լնելովը : Եւ մէն մարդ թէ ազնուական և թէ սոսկական , թէ հարուստ և թէ աղքատ՝ աս անկարգ սովորութիւնը պէտք է յանձն առնել , պատճառե-

լով թէ՛ « Մարդկային բնութեան անվայել բան մըն է ճերմակ ակուն ունենալ շուներուն ու փղերուն պէս » :

Դանք որ բարբարոսական սովորութիւնները երբոր կը թեալ աղգերու մէջ ալ կը մտնայ , արդարեւ կը զարմացունէ մարդս : Եւրոպայիք ու Եմերիզացիք թէ պէտ իրենց տղաքը ծնած ժամանակը չեն կապկըպեր , որ բնական ձեւերնին չի փոխվի , ու բնութիւնը անոնք ըստ ամենայնի բարեձև կընէ : Սակայն ընդ հակառակը իրենց չափահաս աղջիկները ու կնիկները մէջքերնին փայտերով ու զանազան գործիքներով անանկ կը սխմեն , որ շունչ առնելու ճար չի մնար : Եստուած մեր կողերը ստեղծեց՝ վերինները պզտիկ , վարինները՝ մեծ . ասոնք մէջքերնին սխմելով մեծերը կը պզտիկցունեն , ու պզտիկները կը մեծցունեն :

Օգտործալի գիտանք :

ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ սէրը Խալանդիայի՝ կամ Սառնապատ երկրին հեռաւոր կողիները բնակող աղգերուն մէջը խիստ կանոն ժառանգիկ սկըսեց ծաղիկը : Երեւելի ճանապարհորդ մը՝ որ լման ձընեւ մը Սառնապատ երկիրը կեցաւ , ան հեռեւեալ պատմութիւնը կընէ , որ կը ցուցնէ թէ ձմեռ իրիկունները ինչպէս կանցունեն ժամանակնին անտեղեկ բնակիչները :

« Իրիկուն եղածին պէս բոլոր ընտանիքը մէկտեղ կը ժողովը վին , տանուտէրը ու տիկինը՝ տղաքը ու սպասաւորները . ամէնքն ալ գործքերնին իրենց ձեռքը կառնեն , մէկէն ՚ի զատ՝ որուն գործը կարգաւ է : Թէպէտ տպադրած գիրքեր շատ քիչ ունին , բայց շատերը գեղեցիկ կը գրեն՝ ու կօրինակեն իրենց կողին անհամար պատմութիւնները : Տանուտէրը՝ կաս մէջերնուն մէկ մեծը շատ անգամ կանկ առնել կուտայ կարդացողին , ու կարդացվածը կը մեկնէ , կամ հարցմունքներ կընէ անոր վրայ՝ տղոցը ու սպասաւորներուն վարժութեանը համար : Եւ ճամբովը ամէնուն միտքն ալ ան ատուիճանը յառաջացած է , որ շատ անգամ կը զարմանայի՝ կըսէ աս պատմութիւնը բնողը , առանց վարժապետի սորված գեղջուկներուն ունեցած

(Օրօրոց . պէշիլ : — Մայր . չամ աղածը : — Ծուղակ . սեւ չան գաթիանը : — Գագաթ , լեւիկ : Երեւարար . առջածը : — Թիւնաւորիլ . դէմքը լնել :

Հմուտութեանը վրայ . ինչու որ անանկսիւ
թերութեանը վրայ կը խօսէին՝ որ ուրիշ երկիր
ներու մէջ միայն անոնցմէ կը յուսանք լը
սել, սրանք բոլոր կեանքերնուն մէջ դի
տութեան պարագեր են : Եսանկ զըւար
ճախ ու առաքինի կերպով մը սկըսելով ի
րենց իրիկունը՝ աս վարժեալ ժողովուրդը
ընդհանրական արթութիւն անկէա կը վեր
ջացունեն միշտ :

Ծանոթ գրեց :

ՄԱՐԿՈՍ Դ ԵՎ ԵՎԱՊՈԼ ՊԱՐՍԻԿ ԹԱ
զաւորը որ մը որսի ելլալով՝ ու իր բս
պատաւորներէն հեռունալով, հովիւ տղի
մը պատահեցաւ որ իր փողը կը չալէրկոր :
Թաղաւորը տղին քով գնաց՝ ու սկըսեց
հետը խօսիլ, և քիչ մը խօսակցութենէն
ետքը անանկ զարնըվեցաւ անոր սրամտու
թեանը՝ ու բան հասկընալուն, որ վարժա
պետներու յանձնեց անիկա՝ որ աղէկ մը
վարժովն : Զովիւր զարմանալի կերպով
յառաջացաւ ուսմունքի մէջ, մինչև որ
զարմացուց պալատականները՝ ու նաև իր
պաշտպանը, որ իրեն անուն դրաւ Մու
համէտ Ղիս պէյ, և իշխանութիւն տըւաւ
իր բոլոր ընտանեացը վրայ՝ Նաղար՝ այս
ինքն հոգաբարձու ըլլալով : Թաղաւորը
երկու անգամ դէսպանութիւնով Սողունե
րուն խրկեց ինքը, ու շատ հաւնեցաւ իր ը
րած դէսպանութեան գործքերուն . ինչու
որ ամենեւին կաշառք չէր ընդուներ, որ
աս հասարակ բան մըն է Պարսից մէջ : Իր
այսչափ աչք մոնալովը՝ Թինամիներու զօրք
մը վերցուց իրեն դէմ, բայց մէկը չէր հա
մարձակէր բան մը անցնիլ տէրութեան,
որ աղէկ ճանցքէր էր անոր հաւատարմու
թիւնը :

Թաղաւորին մեռնելէն ետքը Մուհամ
մէտին Թինամիները ջանացին՝ որ ինքը իշ
խանութենէ ձգէն Շահ Եւպաղին յաջորդը
Սէհաս Սէֆիին օրովը, որ ինքը երկտա
սարդ ըլլալով, ղեւրաւ միտքը պառկեցաւ
Թինամիներուն խօսքին : Թաղաւորին ան
ցան Թէ՛ Մուհամմէտ մեծ ծախքերով
շատ պանդոկներ շինէր է, ու երևելի պա

լատ մը իրեն համար . և Թէ ասոնց ամէնը
հար չէր որ ընէր առանց տէրութեան
զանձարանին՝ կամ հասարակութեան ստա
կը խարճելու : Եսիկա ստուգելու համար,
Թաղաւորը հրաման քրաւ Մուհամմէտին՝
որ տոանքհինգ օրվան մէջ հաշիւ տայ ի
րեն : Բայց աս հաւատարիմ ծառան աղա
չեց իր տէրութեանը՝ որ ետեւ օրը Թող
զանձարանը հրաման : որ երբոր գնաց՝ ա
մէն բան կատարեալ իր կարգովը գտաւ :
Եսիկեց Մուհամմէտին տունը գնաց . ուր
զարմացաւ սենեակներուն պարզութիւնը
տեսնալով բոլորովին առանց զարդարան
քի : Գերիներուն մէկը մէկ դուռ մը տես
նալով՝ որուն վրայ իրեք հատ մեծ կղպաք
զարկած էր, Թաղաւորին քովը գնաց ու ի
մացուց որ առջևէն անցած ատենը չէր
տեսներ :

Տէրութիւնը հարցուց Մուհամմէտին՝
Թէ ինչ զանձ կար ան սենեակին մէջը, որ
անանկ ղգուշութեամբ գոցված է : Մու
համմէտ պատասխան տըւաւ Թէ՛ բոլոր իր
ունեցած ստացուածքը ան սենեակին մէջն
է . և անկէց՝ ի զատ բոլոր բաները արքա
յինն է : Ետքը սենեակին բանիքը բերաւ,
դուռը բացաւ . որուն մէջը ուրիշ բան չի
կար՝ բայց ցուպը, մախաղը, այծի մորթէ
տիկը՝ որուն մէջն որ ջուր կը լեցունէր, իր
փողը՝ ու հովիւութեան լովերը, բոլորը
կարգով պատէն կախած : Մուհամմէտ
Թաղաւորին զարմանքը տեսնալով՝ սկըսեց
զրուցել անոր իր պատմութիւնը, Թէ ինչ
պէս աղքատ հովիւ մըն էր՝ ու ինչպէս
բաղդը բանելով՝ Թաղաւորին պալատը մը
տաւ Շահ Եւպաղին հրամանովը . ու նաև
աղաչեց՝ որ եթէ իր ըրած ծառայութիւնը
ալ հարկաւոր չէ նէ, հրաման տայ որ իր
առջի հովիւութեանը դաւնայ : Թաղաւորը
անանկ զարնըվեցաւ Մուհամմէտին քաջու
թեանը, որ հանդերձը կռնակէն հանեց՝
ու անոր տըւաւ . ասիկա Պարսից Թաղա
ւորներուն մեծ պատիւն է՝ որ կրնեն մէկ
հպատակի մը : Մուհամմէտ իր պաշտօնին
մէջը շատ ժամանակ մնաց, ու նոյն պաշ
տօնին մէջը մեռաւ . Թէպէտ Թինամիները
կաշխատէին իշխանութենէ ձգել ինքը :

Որս . ալ : — փող, գաւառ : — Պալատական . առ
այլ : — կաշաղք . առ շալ : — Պանդոկ . խան :

Գանձարան . խաղիկ : — Զաւր . Կրտսէ : — Զուպ
պէյնէլ . — Սախաղ . Էնյալ : — Տիկ . Բուլու :

Առաջադրանքներ :

ԱՌՆԱՅՈՒՐ քեզմէ ամէն վատթար ու
ոխակալութեան խորհուրդն ինչ : Անա-
կալութեան ոգին նոյն ինքը զիւսկան ոգին
է . ուրիշ բան մը չի կայ՝ որ մեզ էվելօք
զեկն նմանցունէ , և մէկ բան մը չի կայ՝
որ կարող ըլլայ Քրիստոնէական կրօնքին
այնչափ հակառակել , որչափ սխալալու-
թիւնը : Թէ որ քու ոխակալութիւնդ չի
յապենայ , քեզ չարաչար պիտի տանջէ
հոս : Թէ որ յապենայ՝ ալ էվելի ասկէց
հոտը : Մէկը չի կայ՝ որ ինքըզինքը անանկ
չարքոյկէ , ինչպէս որ չարասէր ու ոխա-
կալ մարդը՝ որ իր բնութեանը մէջ թոյ-
նը ինքըզինքին վրայ կը թափէ :

Քրիստոնէական վարդապետութիւնը աս
մասին վրայ աս է . «Վրեժակը քու բարկու-
թեանդ վրայ թող մարը չի մտնայ» . և
աս վարդապետութիւնը իր նկարագրական
նշանակութիւնովը կը գործածէին Պիլթա-
գորեան փիլիսոփաները . ինչպէս Պլուտար-
քոս կըսէ , «Մենք թէ որ պատահամա՞ր
կիրքով մը իրարու նախառական խօսքեր
ըսելու ըլլային նէ՞ արեգակը մարը չի մը-
տած իրարու ձեռք կը բռնէին , ու անով
ամէն թշնամութիւնները իրենց մէջէն կը
վերջացունէին . և ասանկ երկու կողմանէ
հաշտութեամբ՝ բարեկամներ եղած՝ իրարմէ
կըզատէին» :

Ասիկա իմ միտքս մէկ պատմութիւն մը
կը բերէ պատուական մարդու մը վրայով ,
որ անգամ մը իրեն Քրիստոնէայ եղբորը
վրայ բարկացեր էր : Բարկութեան կեր-
քով խօսած ժամանակը մէկ ուրիշը լսելով՝
միտքը ինկաւ վերը յիշված Քրիստոնէա-
կան կանոնը , ու իրեն ըսաւ , «Բարեկամ՝
արեւը հիմայ մարը կը մտնայ» : Եւ յանդի-
մանութիւնը բաւական եղաւ , և ան բարկա-
ցած մարդը իրեն ճշմարիտ աշակերտ մը
հեղ և խոնարհ հիսուսին , զնայ իր եղ-
բայրը փնտրուեց գտաւ , ու երջանիկ հաշ-
տութիւն մը ըրաւ անոր հետ : Ենկէ ետեւ
զինքը յանդիմանող մարդուն տունը եկաւ՝
շնորհապարտ սրտով և ուրախ դէմքով
անոր ձեռքը բռնեց՝ ու ըսաւ , «Ես հիմայ
պատրաստ եմ արեւ մարը մտնալուն» :

Ոխակալութիւն . արեւ :

Այնչէ կրնանք նմանիլ թէ ան մարդուն
որ անանկ իմաստութեամբ ու սիրով յոն-
գիմանեց իր ընկերը , և թէ անոր՝ որ հե-
ղութեամբ ու խոնարհութեամբ ընդունեց
ան յանդիմանութիւնը :

Վրեժական պատմութիւն մը :

ԱՐԻՈՐ Երբահամ իրեն սովորութեանը
պէս իր վրանին դուռը նստեր ու կըս-
պասէր՝ օտարականները ընդունելու , մէկ
ծեր մարդ մը տեսաւ՝ որ մէջքը ծուծ իր
դաւաղանին վրայ ինչպիսի՝ և ծեղուի ման
հասակէն ու երկան ճամբորդութեան հող-
նած ըլլալով՝ գէպ՝ ի իրեն կուգարկոր : Եւ
մարդը հարկը տարեկան էր . Երբահամ
սիրով ընդունեց անիկա , ոտքերը լըսաց ,
կերակուր պատրաստեց , ու նստեցուց որ
ուտէ . բայց տեսնալով որ ծերունին աւանց
աղօթքի ու իր կերակուրին վրայ օրհնու-
թիւն խնդրելու սկսեց ուտել , հարցուց
իրեն թէ ինչու համար երկնից Բստուծոյն
պաշտօն չի մատուց : Ծերունին պատաս-
խան տըլաւ թէ՝ «Ես միայն կրակ կը պաշ-
տեմ» և ուրիշ աստուած չեմ ճանչնար :
Երբահամ աս պատասխանը անածին պէս իր
նախանձաւորութեամբը անանկ բարկա-
ցաւ , որ ծեր մարդը վրանէն դուրս ըրաւ՝ ու
ձգեց որ բոլոր փորձանքները անոր վրայ
դան անպատասպար վիճակին մէջը : Ծերու-
նին վրանէն ելալէն ետքը Բստուած կան-
չեց Երբահամը՝ ու հարցուց անոր թէ՞ ուր
էօտարականը : Երբահամ պատասխան տը-
լաւ թէ՝ «Գուրս ձգեցի անիկա , ինչու որ
քեզ չի պաշտօնրկոր» : Պատասխանեց Բ-
ստուած , «Հարկը տարի է որ ես կը բաշէի
կոր անիկա՝ թէպէտ ինքը իս անպատուեց ,
և դուն մէկ զեշէր մը չի կրցիր քաշելու՝
որ քեզի նեղութիւն մը չի տըլաւ» : Ետը
վրայ Երբահամ ետ դարձուց մարդը՝ կրտ-
պատմութիւնը , և անոր հիւրասիրութիւն
ցուցուց՝ ու պիտանի խրատներ տըլաւ :

Ինչէ՞ երեւելի Բնորդացիին վերջին գոր-
ծը էր՝ Յոհաննու աւետարանը Բնորդա-
րէնի Թարգմանելը : Իր մեռած օրը՝ իրեն
հաւատարիմ աշակերտներուն մէկը որ
զրազիւրի տեղ կը գործածէր , (որովհետեւ
ինքը բերնով կը թարգմանէր՝ զրազիւրը

կըզբէր .) ըսաւ , «Սիրելի՛ վարժապետ՝
Թարգմանութիւնը լըմընալու մէկ տուն
մը մնաց» . «Ուրեմն շուտով գրէ՛» պատաս-
խան տրւաւ (հէդ , ու բոլոր իր զօրութիւնը
վրան ժողվելով՝ (մարելու ճրագի մը վեր-
ջին տրւած լոյսին պէս) ան վերջին տունն
ալ ըսաւ՝ ու հոգին աւանդեց : Ըստուծոյ
զաւակները անմահ կըմնան քանի որ իրենց
Հայրը դործ մը յանձնեց իրենց երկրիս
վրայ կատարելու . ու մահը՝ ան անողորմ
զազանը չի կրնար հասնիլ՝ ու անոնք իր
ճանկերուն տակը աւնելլ : մինչև որ աւաջ
իրենց գործը լըմընցունեն . և երբոր լը-
մընցունեն՝ կամքովն ին կըմեռնին մեռաքոյի
որդի նման , որուն խողակը . երբոր լըմըն-
նայ , իրեն աշխատութիւնովը շինած գե-
րեզմանին մէջը հանգիստ կըթաղվի :

Մարդիկ ոչ այնչափ մահէն կըվախնան
որչափ մեռնելէն . հոգիին ու մարմինին ի-
րարմէ բաժնըվելուն վրայ է՝ որ դողալով
կըմտածեն , ու չէ թէ անոնց բաժնըվելէն
ետքի վիճակին վրայ : Մարդիկ կամ բնաւ
չեն խորհիլ՝ մեռնելէն ետքը զալու վիճա-
կին վրայ , կամ զիրենք երջանիկ կըսե-
պեն : Թէ որ ասանկ չըլլար , թէ որ տես-
նային ասանկ ապրելուն հետեւանքը՝ ինչ
պէս որ ըստ մեծի մասին կապրին , չի պի-
տի շարունակելն ասանկ ապրիլը :

Յոհաննէս ձկնորսի մը զաւակ էր . ոչ
կատարեալ վարժութիւն ունենալուն հա-
մար արժանի եղաւ Վրիստոսի աշակերտ
ըլլալու , ոչ ալ իր վիճակին պատուակա-
նութեանը համար . հապա մէկ անարգ ար-
հեստի մը գործով պատաղած էր , երբոր
Վրիստոս ինքը ընտրեց իրեն ընկեր ըլ-
լալու : Ըսոր պէս ազգատները ու ստորին
աստիճանի մարդիկ պարտին խորհիլ թէ ի-
րենց աղքատութիւնը կամ նըլաստութիւնը
արդելք չի կրնար ըլլալ Ըստուծոյ շնորհը
ու սէրը վայելելու , թէ որ իրենց վիճա-
կին պահանջած պարտաւորութիւնները ա-
ւանց թուլնալու կատարեն : Յիսուսի սի-
րելի աշակերտը երբոր իր Վարդապետին
հետեւելու կանչվեցաւ , Գեոնեսարէթի
ծովակին մէջը իրեն ուսկանը կըկարկը-
սէրկոր :

Հռոմայեցի ծառայ մը :

Հռոմայեցի ծառայ մը իմանալով որ իր
տէրը կըփնտրուենկոր մեռցունելու հա-
մար , զնաց անոր լաթերը իր վրան հագաւ՝
որ ինքը անոր տեղը բռնվի : Ուստի բըռ-
նըվեցաւ , և իր տէրոջը տեղը մեռաւ :
Տէրն ալ խղճալի ծառային հաւատարմու-
թեանը և իր վրայ ունեցած սիրոյն համար
երախտագիտութեան նշան մը ցուցնելու
համար , անոր անունին պղնձէ արձան մը
շինել տրւաւ ու կանգնեցուց : Ուրեմն
Վրիստոսեաները ինտոր արձան պիտի
կանգնեցունեն Յիսուս Վրիստոսի համար ,
որ երբ յաւիտենական մահուն դատա-
պարտված մնացեր էինք , ինքը երկինքէն
իջաւ՝ և մեզ փրկելու համար մեռաւ :
Մէկ աղէկ մարդու մը համար դուցե մէկը
մինչև անգամ մեռնիլ համարձակի . ու
անկէց էվելի սէր հնար չէ ցուցնել՝ որ
մէկ մարդ մը բարեկամին համար իր կեան-
քը դնէ . բայց ահա Ըստուած իր սէրը մե-
ղե յայտնեց , որ երբ մենք Թշնամի էինք ,
Վրիստոս մեզի համար մեռաւ :

Անոր Ըստուծոյ իմաստուն գործողութիւնները չի
կրնար տեսնալ երկնից կարգադրուէր մէջ , եղա-
նակներուն փոփոխուէր մէջ , հովերուն և ուրիշ
տարբերքներուն գործողութիւններուն մէջ , ջուրերուն
մակընթացուէր ու տեղատուէր մէջ , մարդկային
մարմինն կազմուէր մէջ , արունին զարմանալի
կերպով կառավարված զանազան երակներու մե-
ջէ ըրած շրջանին մէջ , անասուններուն բնական
ազգեցուէր և անոնց կրիցը ու բնաւորուէր մէջ ,
տունկերուն աճելուն և անոնց բազմատեսակ բեր-
քերուն մէջ . ան որ ամէն ասոնց և ուրիշ ասոնց
նման բաներուն մէջը Վճային իմաստուն ստոյգ
ապացոյցները չի կրնար տեսնալ , բարոյապէս կոյր
է և արժանի չէ մարդու անուն կրելու :

Հարցումն :

Որովհետեւ մեր Շ տեմարանը խոստացաւ եր-
բմն զանազան խնդիրներ և առաջարկութիւններ
ընել իրեն կարգացողներուն և ան խնդիրներուն
լուծմունքը ուզել անոնցմէ , հիմայ նոյն խոստ-
մունքը կատարել սկըսելու համար՝ մէկ պարզ
խնդիր մը կընէ ոչ թէ ուսումնականներուն որոնց
ամէնը կըլուսանք թէ զիտեն ան , հապա նոր ու-
սումնականութեան հետեւողներուն , հարցունելով թէ ,

Ինչո՞ւ համար հին արեւնէրը սո՞վորութիւն էր պե-
րտոր իմէլէիէր որով մահապարտներուն՝ անոն-
մեռցունելէն առաջ . ինչպէս որ Վրիստոսի լէղիւ
խառնած գինի որ մէկ անկիւ խաչը չէ հանած :